Tanrı’nın Işığı ve Görkemi: Raa Haq İnancının Takipçileri ve Komşularında Güneş Kültü

Prof. Dr. Prof. Dr. Tessa Hofmann
Tessa.Hofmann@katwastan.de

Yayımlanma Tarihi:
5 Ekim 2025

İndirilme Tarihi:
15.11.2026

Önerilen Atıf: Hofmann, Prof. Dr. Tessa (2025). Tanrı’nın Işığı ve Görkemi: Raa Haq İnancının Takipçileri ve Komşularında Güneş Kültü. Alevi Ansiklopedisi — ISIL: DE-4607. https://doi.org/10.68413/alevian siklopedisi.3fnd9 (Erişim Tarihi: 15.11.2026)

Alevi Ansiklopedisi, **Kütüphaneler ve İlgili Kuruluşlar için Uluslararası Standart Tanımlayıcı** kapsamında **ISIL: DE-4607** koduyla kayıtlıdır.

ISSN 3055-9928

ISIL URI /isil/DE-4607

LOBID
lobid.org/organisations/DE-4607

Permalink id.zdb-services.de/resource/organisations/DE-4607

Adres: Alevi Ansiklopedisi
Körnebachstr. 49-51, 44143 Dortmund

info@aleviansiklopedisi.com

Özet
Güneş, Dünya’ya en yakın yıldızdır ve güneş sisteminin merkezini oluşturur. Güneş ışınları, Dünya’daki yaşamın gelişmesi ve sürmesi için temel önkoşullardan biridir. Tüm yeryüzü yaşamının vereni ve koruyucusu olarak güneş, insanlık tarafından çok eski çağlardan beri Tanrı ya da Tanrı’nın bir yansıması olarak tapınılan bir varlık olmuştur. Yaşamın başlangıcını ve sonunu, Tanrı’nın iyiliğini simgeler. Alevi geleneği Raa Haq için güneş, Hak’ın (Tanrı’nın) görkemi ve ışığını temsil eder. Güneş, aynı zamanda, inananları, Eski Ahit peygamberi İlyas (Eliyah) —ki Alevi geleneklerinin çoğunda Xızır’ın kardeşi kabul edilir— ile eski Yunan güneş tanrısı Helios’a bağlar. Ateşli güneş arabası hem peygamber İlyas’ın hem de Roma ve İskandinav güneş tanrısı Sol’un bir simgesidir. Maniheizm’de ise güneş ve ay, ışığı karanlıktan tekrar nur ülkesine taşıyan göksel araçlar olarak kutsanmıştır. Bu yazıda, Dersim’deki Raa Haq topluluğunun inanç ve pratikleri ile diğer kadim (İbrahimî öncesi) ve komşu kültürlerin inançları arasındaki benzerlik ve farklılıklar karşılaştırmalı biçimde ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alevi Kurds, Alevism, Arev, Arevakhach, Armenians, Dersim, Dersim Aleviliği, Eliyah, Greece, Helios, Hızır, Iliyas, Iran, Mazdaism, Prophets, Roman Empire, Sol, Sun, Sun Gods, Zoroastrism

Tanrı’nın Işığı ve Görkemi: Raa Haq Topluluğunun İnançlarında Güneş

1888 yılında, Dersimli bir Ermeni olan Andranik Yeritsian, Kiğı’dan (Kürtçe: Gêxî; Bingöl ili) Orta Dersim’e seyahat etti. Seyahat notları 1900’de Tiflis’te *Dersim Seyahatnamesi* başlığıyla yayımlandı. Döneminin birçok yazarı gibi, Raa Haq inancının takipçilerini “Kızılbaş” olarak tanımlıyordu. Onlara göre bu inanç, kadim gelenek ve inanışlardan doğmuştu;

Telif Hakkı © 2026 Alevi Ansiklopedisi ve yazar(lar)a aittir. Aksi belirtilmedikçe Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC-ND 4.0) kapsamında yayımlanmıştır. Her türlü kullanımda uygun atıf zorunludur. Ticari kullanım, değişiklik, çeviri veya yeniden yayın için Alevi Ansiklopedisi ve/veya yazar(lar)ın yazılı izni gereklidir.

güneşe, aya ve yıldızlara tapınılıyordu.[2]

Raa Haq topluluğundan Naide Duymaz, doğayla olan derin bağlarını şöyle anlatır:"Babam gün doğmadan kalkar, yüzünü yıkar ve güneşe dönerdi. Elleriyle yüzünü sıvazlar ve şu duayı ederdi: 'Ey Tanrı! Önce yoksullara, kurtlara ve aç kuşlara yardım et, sonra da bize yardım et!'"[3]

Raa Haq topluluğuna mensup olan Dr. M. Nuri Dêrsimi (1893-1973) de *Kürdistan Tarihinde Dêrsim* adlı kitabında her Dersimlinin "Hode"ye (Farsça: Khoda, Kurmancî: Xwede, Kırmanckî: Homa) dua etmesinin bir görev olduğunu yazar. Raa Haq inancında güneş, Tanrı'nın görkemi ya da ışığıdır. Dersim'in ozanalrından Sey Qajî'nin sözleriyle: *"Bê asm u roz dina tariya" (Ay ve güneşsiz bir dünya karanlıktır).*[4]

Baharın gelişi, dünyaya yeni umut, barış ve uzlaşı getirdiği için birçok halk tarafından kutlanır. 21 Mart'taki ilkbahar ekinoksu, Raa Haq topluluğu için de özel bir anlam taşır. Bu gün, ışığın karanlığa karşı doğuşu ya da zaferi olarak kutlanır. Raa Haq öğretisinde ışık, varlığın kaynağı kabul edilir. Şenlik, *Xewt u Mal* (Küçükbaş Hayvanların Yedisi) olarak adlandırılır ve doğa bayramı niteliği taşır. Dersim'de baharın karşılanması aynı zamanda *Qere Çarşeme* (Kara Çarşamba) olarak da bilinir.

Dersim mitolojisinde 7 sayısı, güneş ışığının yedi rengini simgeler. Bu bayram, kutsal nehirlerde cemaatin bir araya geldiği dini bir buluşmayı da içerir. İnananlar dualar eder, ihtiyaç sahipleriyle hediyeler paylaşır ve *Çıla* (mum) yakar. Bu sırada bir Pîr (dini önder) Gülbenk okur. Mumların yakılması, ışığın uyanışını simgeler. Ardından mistik deyişler eşliğinde semah ritüeli icra edilir.

Kadim Güneş Tanrıları ve Tanrıçaları: İlyas – Helios – Sol – Mithra

Eski Ahit'te ve dolayısıyla İslam'da, Yunanca "Elias" ya da İbranice "Eliyah" ("Yahweh benim Tanrım") Tanrı'nın elçisi ve peygamberi kabul edilir. İlyas, Kral Ahab ile Kraliçe İzebel'in öleceklerini haber verir; nitekim ikisi de ölür. İlyas

ise ömrünün sonunda, ateşli atların çektiği bir ateş arabasıyla fırtına içinde göğe yükseltilir. Yunanistan'da, özellikle adalarda, en yüksek dağ zirvelerine "Profitis Ilias" (Modern Yunanca: Προφήτης Ηλίας, "Peygamber İlyas") adı verilmiştir. Anakarada da aynı isimli birçok zirve vardır; bunların 69'u 1000 metreden yüksektir[5]. Çünkü peygamber, dağların azizi olarak görülür. Eski Ahit'te İlyas'ın, İsrailoğulları kralı Ahab'ın eşi İzebel'in zulmünden Horeb Dağı'na sığındığı aktarılır (MÖ 9. yy)[6]. Bu yüzden yüksek zirvelere "Profitis Ilias" adı verilmiştir.

Yunanca "Elias" adı, yalnızca ses benzerliğiyle değil, aynı zamanda dört ateş atının çektiği güneş arabası simgesiyle de antik Yunan güneş tanrısı Helios'u hatırlatır. Bazı anlatımlara göre İlyas'a yönelik tapınma, bulutları toplayan, güneşin, rüzgârın ve zamanın efendisi olan antik Yunan tanrısı Zeus'un bıraktığı boşluğu doldurmuştur. İlyas'ın yortu günü ile Zeus'a yönelik kutlamalar aynı döneme denk gelirdi. Halk inancında, İlyas'ın dağ zirvelerinde kutsanması, antik Yunan inanç sistemine kadar uzanır. Eski Ahit'in peygamberi ve Kilise azizi, isminin güneş anlamına gelen "Helios"a benzerliğiyle de doğal olarak güneşle ilişkilendirilmiştir[7].

Helios, Olimposlular öncesi tanrılar kuşağı olan Titanların neslindendir. Titan Hyperion ile Theia'nın oğludur; şafak tanrıçası Eos'un ve ay tanrıçası Selene'nin kardeşidir. Parlak hale ile tasvir edilen yakışıklı bir tanrıdır ve bu görünüşü, güneşle olan ilahi bağını vurgular. Helios, güneş arabasıyla gökyüzünü kat eder ve ışığıyla bilgi ve açıklığı simgeler. Roma mitolojisinde "Sol" adıyla bilinir; daha sonra ışık tanrısı Apollon gibi diğer figürlerle birleştirilmiştir. Helios'un her gün dünyayı dolaşması onu "her şeyi gören" yapar; hiçbir kötülük ondan gizlenemez. Bu nedenle tüm olayların tanığı sayılır. Homeros'un *Odysseia*'sında Helios sürüleriyle yer alır; ayrıca oğlu Phaethon'un güneş arabasını kontrol edemediği mitosla da bilinir.

Roma İmparatorluğu'nda güneş tanrısı Sol, en yüce ve en güçlü tanrı kabul edilirdi. Ancak onun tapınımı, özellikle askerler arasında yaygın olan Hint-İran kökenli Mithras

kültüyle rekabet halindeydi. Mithras kültü hiçbir zaman devlet dini olmadı ve Sol kültüyle birleşmedi; fakat Mithras'ın takipçileri de tanrılarına *Sol Invictus* ("Yenilmez Güneş") adını verirdi. Sol Invictus'un doğum günü 25 Aralık'tı; bu tarih daha sonra Noel olarak benimsendi. İmparator Aurelian, 274 yılında Sol Invictus kültünü Roma'nın resmî imparatorluk dini mertebesine yükseltti.

Ancak en geç 8 Kasım 392'de İmparator Theodosius I'in dini fermanıyla, (Doğu) Roma İmparatorluğu'nda güneş kültü yasadışı ilan edildi. Buna rağmen 5. yüzyılda hâlâ çok sayıda Sol tapınanı vardı. 5. yüzyıl ortalarında Papa I. Leo, Roma'da "basit ruhlar" arasında yaygın olan, 25 Aralık'ı "yeni güneşin doğuşu" diye kutlama alışkanlığını eleştirdi[8]. Aynı papa, birçok Hristiyan'ın güneşe tapmaya devam ettiğini de vurguladı. Ona göre, Aziz Petrus Bazilikası'na çıkanlar dönüp doğan güneşe secde ediyordu. Bu, Roma güneş kültünün Hristiyanlık içine de sızdığının kanıtıydı.

İskandinav mitolojisinde tanrılar, güneşi bir kıvılcımdan yaratıp arabaya yerleştirir. Güneş tanrıçası Sol bu arabayı gökyüzünde sürer; arabayı Alsvidr ve Arvakr adlı atlar çeker. Ancak kurt Skalli (Skoll) sürekli peşindedir. Kıyamet günü (Ragnarök) geldiğinde kurt güneşi yutacaktır.

Kur'an

Kur'an'da peygamber İlyas, *İlyās* (□□□□□) olarak anılır; İncil'in Arapça çevirisinde ise *Īliyā* (□□□□□) şeklinde geçer. İlyas iki surede zikredilir. En'âm Suresi 6:85'te, "doğru insanlar" arasında sayılır: "Zekeriyya'yı, Yahya'yı, İsa'yı ve İlyas'ı doğru yola ilettik; her biri salihlerdendi." Salihlik vurgusu Saffât Suresi 37:123-132'de tekrar edilir. Burada Tanrı'nın doğrudan hitabı, Baal'e tapanlarla peygamberin karşılaşmasını anlatır: "İlyas gerçekten elçilerimizdendi. Kavmine şöyle demişti: 'Allah'tan korkmaz mısınız? Baal'e mi tapacaksınız da en güzel yaratıcıyı, yani sizin Rabbinizi ve atalarınızın Rabbini bırakacaksınız?' Onlar onu yalancı saydılar. […] Biz de onu sonraki nesiller arasında bir miras olarak bıraktık: 'İlyas'a selam olsun!' İşte biz iyilik yapanları

böyle ödüllendiririz. O, bizim iman etmiş kullarımızdandı."[9]

Ermenilerin Güneş Tanrıları

Hristiyanlık öncesi Ermeni mitolojisi hakkında çok az şey bilinmektedir; mevcut olan bilgiler de bu inanç sisteminin oldukça senkretik (çeşitli kültürlerden beslenmiş) bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Kökeni Hint-Avrupa'ya dayansa da daha sonra Mazdeizm'in (örneğin Aramazd, Mit(h)ra ve Anahit gibi tanrılar) ve Asurî geleneklerinin güçlü etkisi altına girmiştir. Ayrıca Urartu, Mezopotamya ve Yunan inançları ile tanrıları da benimsenmiştir.

Ermenice'de güneş *Areg*, *Aregakn* ya da *Arev* olarak adlandırılır ve bu kelimeler aynı zamanda "yaşam" anlamına gelir. Ksenophon (*Anabasis* IV, 5. bölüm) Ermenilerin güneş tanrısına at kurban ettiklerini aktarır; çünkü atlar güneş tanrısına kutsal sayılırdı. Ermeni mitolojisinde ve masallarında ateş atları sık sık kahramanların simgesel eşlikçileri olarak görülür. *Areg (Arev)* ya da *Ar*'ın, Mezopotamya'nın Utu'suna benzer, en eski Ermeni güneş tanrısı olduğu düşünülmektedir[10]; muhtemelen *Ara* adıyla da anılmıştır. Bu tanrıya, Urartu başkenti Tuşpa (Ermenice: Tosp; Van) yakınındaki Mher Kapısı'nda *Ara* ya da *Arwaa* olarak atıfta bulunulduğu tahmin edilmektedir. Dilbilimci Heinrich Hübschmann ve onun izinden giden Martin E. Huld ile Birgit Anette Olsen, *arew* kelimesinin Hintçe'de "güneş" anlamına gelen *Ravi* sözcüğüyle ilişkili olabileceğini ileri sürerler[11].

"Ermenilerin eski güneş kültü, Pers etkisiyle önce Mihr'in, sonra Vahagn'ın kültüyle birleşmiş, ancak Hristiyanlaşmadan çok sonra bile uzun süre varlığını sürdürmüştür. O dönemin güneş inananlarına 'güneşin oğulları' (Ermenice: *Arevordik*) denirdi. (...) Eski Ermenilerin yıldızlar üzerine, özellikle de güneş üzerine yemin ettikleri aktarılır. (...) Ermeni takviminin sekizinci ayı *Areg* adını taşır. Ayrıca her ayın ilk günü de *Areg* olarak adlandırılır."[12]

Osmanlı döneminde aynı adlı kazaya bağlı Merzifon, Ermeni

Zerdüştlerin son topluluklarından birine, *Arevordik* ("güneşin çocukları") olarak bilinen gruba ev sahipliği yapıyordu. 1915-17 soykırımı sırasında bu topluluğun yok edildiği düşünülmektedir. 20. yüzyıl başlarında Merzifon'daki Ermeni mahallesi "Arevordi" olarak biliniyordu. Kasaba dışında bir mezarlık "Arevordii grezman" (Arevordi Mezarlığı), yakınlardaki bir bağın Ermeni sahibi ise "Arewordean" ("Arevordi-oğlu") olarak anılıyordu[13].

Bugün bile *Areg* adı Ermeniler arasında kız ve erkek çocuklarına verilen yaygın bir isimdir. *Ara* ise yalnızca erkekler için kullanılan bir isimdir. Benzer şekilde Ermenice selamlaşma sözcüğü *barev*, "bari" ve "arev"in birleşiminden türemiştir; kelime tam anlamıyla "iyi gün" değil, "iyi güneş", "iyi yaşam" demektir.

 Ermeni yerleşim alanlarında tarih boyunca var olmuş ve bugün de kullanılan güneş ve sonsuzluk simgesi *Arevakhach* ("güneş haçı"), mezar taşlarında, haç taşlarında, sivil ve dini yapıların duvarlarında görülür ve Ermeni ulusal sembolünü oluşturur. Güneş haçı; iyilik, yaşam, ateş, bereket ve doğum, ilerleme ve gelişimi simgeler. Bu haçın saat yönünde ve saat yönünün tersine olmak üzere iki versiyonu vardır: ilki etkinlik, ikincisi edilgenlik ile ilişkilendirilir. Benzer şekilde, erkek çocuk bekleniyorsa beşiklere saat yönünde; kız çocuk bekleniyorsa saat yönünün tersine olan güneş haçı yerleştirilirdi.

Zerdüştlerde Güneş ve Ateş Kültü

Zerdüştlük ya da Zarathustracılık (diğer adlarıyla Mazdeizm veya Parsilik), kurucusu Zerdüşt'ün adını taşır. Çok eski Hint-İran gelenek ve öğretilerine dayanan bu din, MÖ 1800-600 yılları arasında ortaya çıkmıştır. Kesin kökeni tartışmalıdır. MÖ 7. yüzyıldan 4. yüzyıla kadar Anadolu'nun doğusundan Mezopotamya'ya, İran'dan Orta Asya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Günümüzde dünya genelindeki Zerdüşt inananlarının sayısı yaklaşık 150.000 olarak tahmin edilmektedir: İran'da 25.000'e kadar, Hindistan'da 60.000'e yakın (Parsilere verilen adla) ve Kuzey

Amerika’da yaklaşık 22.000 kişi bu inancı sürdürmektedir.

Zerdüştler güneşin kendisine tapmaz; onu Ahura Mazda’yı ve ilahi hakikati (Asha) temsil eden önemli, parlak ve saf bir unsur olarak görürler. İnançlarının merkezinde Ahura Mazda’ya tapınma ve hakikat ile düzen arayışı vardır; bu, güneşin ışığı ve ateşin saflığıyla simgelenir. Ancak ibadetin merkezi unsuru, ateş tapınaklarındaki kutsal ateştir. Bu ateş, hakikatle özdeşleştirilir; saf ve arındırıcı bir güç olarak görülür ve güneşin ilahi ışığına bağlanır. Zerdüşt kozmolojisinde güneş, iyilik, ışık ve yaşamı simgelerken; karanlık ve yıkım kötülükle ilişkilendirilir.

Sonuç

Neredeyse bütün halkların kozmolojilerinde güneş, ya bir tanrı -çoğunlukla erkek olarak tasavvur edilir- ya da Tanrı’nın simgesi olarak merkezi bir rol oynar. Güneş tanrılarının, Tanrı’nın elçilerinin ya da peygamberlerin ortak bir simgesi güneş veya ateş arabası ve bu arabayı çeken ateş atlarıdır. Özellikle eski İran inancı göstermektedir ki, güneş kültü ateş kültüyle iç içedir; ışık, şimdiki zamana ve iyiliğin dünyasına atfedilir. Bu düşünceler, Dersim’deki Alevi Raa Haq topluluğunun inanç ve ritüellerinde de görülür. Sabah ve akşam dualarında güneşe yöneliş ya da ekinoks zamanı kutlanan *Xewt u Mal* bahar bayramı bunun örneklerindendir.

Sonnotlar

[1] Richter, Siegfried G.: Die Aufstiegspsalmen des Herakleides: Untersuchungen zum Seelenaufstieg und zur Seelenmesse bei den Manichäern (Sprachen und Kulturen des Christlichen Orients 1). Wiesbaden: Reichert Verlag, 1997, pp. 42f, 53f.

[2] RAA HAQ - Die Aleviten in Dêrsim; veröffentlicht am Juli 18, 2017 von Alevitentum (Plattform für Aleviten). https://raahaq.wordpress.com/2017/07/18/first-blog-post/

[3] 'Kaybettiğim dilimin peşine düşüp gittim', Taraf,

03.01.2011;
https://raahaq.wordpress.com/2017/07/18/first-blog-post/

[4] https://raahaq.wordpress.com/2017/07/18/first-blog-post/

[5]
https://www.trekkingguide.de/wandern/griechenland-profitis-ilias.htm

[6] https://de.wikipedia.org/wiki/Profitis_Ilias

[7]
https://www.greece-is.com/why-all-greek-churches-on-mountaintops-are-called-profitis-ilias/

[8] Halsberghe, Gaston H.: The Cult of Sol Invictus. Leiden: Brill, 1972, p. 170

[9] https://de.wikipedia.org/wiki/Elija

[10] Martirosyan, Hratch: Origins and historical development of the Armenian language. Leiden: Brill, 2014, p. 13.

[11] Hübschmann, Heinrich: Armenische Grammatik. Leipzig, 1897, p. 424. - https://archive.org/details/ArmenischeGrammatik/page/n453/mode/2up?q=arev

[12] Ishkol-Kerovpian, K.: Mythologie der vorchristlichen Armenier. Wörterbuch der Mythologie, hrsg. von H.W. Haussig. I. Abteilung: Die alten Kulturvölker, Bd. IV, 1. Teil: Kaukasische Völker. Stuttgart: Ernst Klett Verlag, 1986, p. 137

[13] Russell, J. R.: Armenia and Iran III; Armenian Religion. In: Yarshater, Ehsan (ed.): Encyclopædia Iranica, Vol. II/4: Architecture IV-Armenia and Iran IV. London and New York: Routledge & Kegan Paul, 1986, pp. 438-444

Kaynakça & İleri Okumalar

Halsberghe, Gaston H. 1972. *The Cult of Sol Invictus*. Études préliminaires aux religions orientales dans l'Empire romain 23. Leiden: Brill.

İshkol-Kerovpian, K. 1986. "Mythologie der vorchristlichen Armenier." In *Wörterbuch der Mythologie*, hrsg. Hans Wilhelm Haussig. Abt. I: *Die alten Kulturvölker*, Bd. IV: *Kaukasische Völker*, 59-160. Stuttgart: Ernst Klett Verlag.

Martirosyan, Hratch. 2014. *Origins and Historical Development of the Armenian Language*. Leiden: Brill.

RAA HAQ – The Alevis in Dêrsim. 2017. *Alevitentum (Platform for Alevis)*, 18 July 2017. https://raahaq.wordpress.com/2017/07/18/first-blog-post/ (accessed 15 September 2025).

Richter, Siegfried G. 1997. *The Ascension Psalms of Heraclides: Studies on the Ascension of the Soul and the Mass for the Souls of the Manichaeans*. Languages and Cultures of the Christian Orient 1. Wiesbaden: Reichert Verlag.

Russell, James R. 1986. "Armenia and Iran III: Armenian Religion." In *Encyclopædia Iranica*, ed. Ehsan Yarshater, vol. II/4, 438-444. London and New York: Routledge & Kegan Paul.

Yayıncı Notu: Bu yayında yer alan görüş, yorum ve veriler yalnızca ilgili yazar(lar)a aittir; Alevi Ansiklopedisi'nin, editörlerinin veya destekleyici kurumların görüşlerini zorunlu olarak yansıtmaz. Alevi Ansiklopedisi ve editörleri, içeriğin kullanımından doğabilecek sonuçlardan sorumlu değildir